

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (prvního senátu)

11. září 2019*

„Řízení o předběžné otázce – Ochrana spotřebitelů – Smlouvy o spotřebitelském úvěru – Směrnice 2008/48/ES – Článek 16 odst. 1 – Předčasné splacení – Právo spotřebitele na snížení celkových nákladů úvěru, jež sestávají z úroku a nákladů za zbývající dobu platnosti smlouvy“

Ve věci C-383/18,

jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce na základě článku 267 SFEU, podaná rozhodnutím Sądu Rejonowego Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Okresní soud Lublin-východ v Lublinu, pobočka ve Świdniku, Polsko) ze dne 28. května 2018, došlým Soudnímu dvoru dne 11. června 2018, v řízení

Lexitor sp. z o.o.

proti

Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka,

Santander Consumer Bank S. A.,

mBank S. A.,

SOUDNÍ DVŮR (první senát),

ve složení J.-C. Bonichot, předseda senátu, C. Toader (zpravodajka), A. Rosas, L. Bay Larsen a M. Safjan, soudci,

generální advokát: G. Hogan,

vedoucí soudní kanceláře: A. Calot Escobar,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření předložená:

- za Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka P. Chojeckim a P. Skurzyńskim, radcowie prawni, jakož i M. Kowarou, adwokat,
- za Santander Consumer Bank S. A. P. Kończalem a P. Muciekem, jakož i J. Wojnarowskou, radca prawny,
- za mBank S. A., A. Opalskim, radca prawny,

* Jednací jazyk: polština.

– za polskou vládu B. Majczynou, jako zmocněncem,
– za španělskou vládu S. Jiménez Garcíou, jako zmocněncem,
– za Evropskou komisi A. Szmytkowskou, G. Goddin a C. Valero, jako zmocněnkyněmi,
po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 23. května 2019,
vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu čl. 16 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS (Úř. věst. 2008, L 133, s. 66).
- 2 Tato žádost byla podána v rámci třech sporů mezi společnostmi Lexitor sp. z o.o. (dále jen „Lexitor“) a společností Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo – Kredytowa im. Franciszka Stefczyka (dále jen „SKOK“), společností Santander Consumer Bank S. A. (dále jen „Santander Consumer Bank“) a společností mBank S. A. (dále jen „mBank“) ohledně snížení celkových nákladů spotřebitelských úvěrů z důvodu jejich předčasného splacení.

Právní rámec

Unijní právo

Směrnice 87/102/EHS

- 3 Článek 8 směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sbližování právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru (Úř. věst. 1987, L 42, s. 48; Zvl. vyd. 15/01, s. 326), která byla zrušena a nahrazena směrnicí 2008/48 s účinností od 11. června 2010, stanovil:

„Spotřebitel může splnit svůj závazek plynoucí ze smlouvy o úvěru před lhůtou v ní určenou. V tomto případě má spotřebitel v souladu s předpisy stanovenými členskými státy právo na spravedlivé snížení celkových nákladů úvěru.“

Směrnice 2008/48

- 4 Body 7, 9 a 39 odůvodnění směrnice 2008/48 uvádějí:

„(7) Pro usnadnění vzniku dobře fungujícího vnitřního trhu spotřebitelských úvěrů je nezbytné zajistit harmonizovaný rámec Společenství v celé řadě klíčových oblastí. Právní předpisy Společenství zaměřené na budoucnost, schopné přizpůsobit se budoucím formám úvěrů a umožňující členským státům odpovídající stupeň pružnosti při jejich provádění by měly s ohledem na neustále se vyvíjející trh spotřebitelských úvěrů a vzrůstající mobilitu evropských občanů napomoci při zavedení moderní právní úpravy spotřebitelského úvěru.

[...]

- (9) Úplná harmonizace je nezbytná pro zajištění vysoké a rovnocenné úrovně ochrany zájmů všech spotřebitelů ve Společenství a pro vytvoření skutečného vnitřního trhu. [...]

[...]

- (39) Spotřebitel by měl mít právo splnit své povinnosti před uplynutím lhůty stanovené v úvěrové smlouvě. V případě předčasného splacení, ať už částečného, nebo úplného, by věřitel měl mít nárok na odškodnění za náklady přímo spojené s předčasným splacením úvěru, a to s přihlédnutím k případným souvisejícím úsporám věřitele. Při stanovování metody výpočtu odškodnění je však důležité dodržovat několik zásad. Výpočet odškodnění, na něž má věřitel nárok, by měl být průhledný a srozumitelný spotřebiteli již v předsmmluvní fázi a v každém případě v průběhu plnění úvěrové smlouvy. Metoda výpočtu by navíc měla být snadno použitelná pro věřitele a měla by usnadnit kontrolu odškodnění příslušnými orgány. [...]"

5 Článek 3 této směrnice zní:

„Pro účely této směrnice se rozumí:

- a) ‚spotřebitelem‘ fyzická osoba, která při operacích, na něž se vztahuje tato směrnice, jedná za účelem nesouvisejícím s její živností, podnikáním nebo povoláním;

[...]

- g) ‚celkovými náklady úvěru pro spotřebitele‘ veškeré náklady, včetně úroku, provizí, daní a veškerých dalších poplatků, které spotřebitel musí zaplatit v souvislosti s úvěrovou smlouvou a které jsou věřiteli známy, s výjimkou nákladů na notáře; náklady související s doplňkovými službami týkajícími se dané úvěrové smlouvy, zejména pojistné, jsou rovněž zahrnuty, pokud je navíc uzavření smlouvy o poskytnutí služby povinné pro získání úvěru nebo pro jeho získání za nabízených podmínek;

[...]“

6 Článek 16 uvedené směrnice, nadepsaný „Předčasné splacení“, stanoví:

„1. Spotřebitel má právo kdykoli zcela nebo zčásti splnit své závazky plynoucí z úvěrové smlouvy. V těchto případech má nárok na snížení celkových nákladů úvěru, jež sestávají z úroku a nákladů za zbývající dobu platnosti smlouvy.

2. V případě předčasného splacení úvěru má věřitel nárok na spravedlivé a objektivně odůvodněné odškodnění za případné náklady přímo spojené s předčasným splacením úvěru, pokud předčasné splacení spadá do období, pro které je stanovena pevná výpůjční úroková sazba.

Výše odškodnění nesmí přesáhnout 1 % předčasně splacené výše úvěru, přesahuje-li doba mezi předčasným splacením a sjednaným koncem úvěrové smlouvy jeden rok. Není-li tato doba delší než jeden rok, nesmí výše odškodnění přesáhnout 0,5 % předčasně splacené výše úvěru.

3. Žádné odškodnění za předčasné splacení nelze požadovat,

- a) pokud splacení bylo provedeno v rámci pojistné smlouvy určené k zajištění splacení úvěru;
- b) v případě přečerpání nebo
- c) pokud splacení bylo provedeno v období, pro které není stanovena pevná výpůjční úroková sazba.

4. Členské státy mohou stanovit, že

- a) tento nárok na odškodnění může věřitel uplatňovat pouze tehdy, pokud předčasně splacená částka přesáhne hranici stanovenou vnitrostátním právem. Tato hranice nepřesáhne 10 000 EUR za kterékoli období dvanácti měsíců;
- b) věřitel může výjimečně uplatňovat vyšší odškodnění, pokud prokáže, že jeho ztráta z předčasného splacení přesahuje částku určenou podle odstavce 2.

Přesáhne-li odškodnění uplatněné věřitelem skutečně utrpěnou ztrátu, může spotřebitel požadovat odpovídající snížení.

V takovém případě ztráta zahrnuje rozdíl mezi původně sjednanou úrokovou sazbou a úrokovou sazbou, za kterou věřitel může půjčit předčasně splacenou částku na trhu v době předčasného splacení, s přihlédnutím k dopadu předčasného splacení na správní náklady.

5. Žádné odškodnění nesmí přesáhnout částku úroku, kterou by spotřebitel zaplatil během doby od předčasného splacení do sjednaného konce úvěrové smlouvy.“

7 Článek 22 téže směrnice, nadepsaný „Harmonizace a kogentní povaha směrnice“, zní:

„1. Pokud tato směrnice obsahuje harmonizovaná ustanovení, nesmějí členské státy ve svém vnitrostátním právu zachovávat ani zavádět ustanovení odchylná od ustanovení této směrnice.

[...]

3. Členské státy dále zajistí, aby předpisy, které přijmou k provedení této směrnice, nemohly být obcházeny v důsledku formulace smluv, zejména zahrnutím čerpání nebo úvěrových smluv spadajících do oblasti působnosti této směrnice do úvěrových smluv, jejichž povaha nebo účel by umožnily vyhnout se použití směrnice.“

Vnitrostátní právo

- 8 Ustawa o kredycie konsumenckim (zákon o spotřebitelském úvěru) ze dne 12. května 2011 (Dz.U. č. 126, položka 715), ve znění relevantním pro spory v původním řízení (dále jen „zákon o spotřebitelském úvěru“) provádí do polského právního řádu směrnici 2008/48.
- 9 Podle čl. 5 bodu 6 uvedeného zákona je pojem „celkové náklady úvěru“ definován tak, že se týká veškerých nákladů, které spotřebitel musí zaplatit v souvislosti s úvěrovou smlouvou, zejména úroků, poplatků, provizí, daní a marží, které jsou věřiteli známy, jakož i nákladů souvisejících s doplňkovými službami, zejména pojistným, pokud je jejich zaplacení nezbytné pro získání úvěru nebo pro jeho získání za nabízených podmínek, s výjimkou notářských poplatků, které nese spotřebitel.
- 10 Podle čl. 49 odst. 1 tohoto zákona se v případě úplného splacení úvěru před uplynutím lhůty stanovené ve smlouvě sníží celkové náklady úvěru o náklady, které se vztahují k době, o kterou byla zkrácena platnost smlouvy, a to i v případě, že tyto náklady spotřebiteli vznikly před tímto splacením.

Spor v původním řízení a předběžná otázka

- 11 Důvod pro tři spory v původním řízení, které spojil předkládající soud ke společnému projednání, se nachází v uzavření smluv o spotřebitelském úvěru mezi spotřebitelem ve smyslu čl. 3 písm. a) směrnice 2008/48 a společnostmi SKOK, Santander Consumer Bank a mBank. Každá z těchto úvěrových smluv

stanovila zaplacení provize dotčené bankovní instituci, jejíž výše nezávisela na době platnosti uvedené smlouvy, a sice 1 591,35 polského zlotého (PLN) (přibližně 380 eur), 4 845 PLN (přibližně 1 150 eur) a 3 070,40 PLN (přibližně 730 eur).

- 12 Po předčasném splacení svých úvěrů spotřebitelé postoupili společnosti Lexitor, založené podle polského práva, která nabízí právní služby spotřebitelům, pohledávky vůči bankovním institucím, které vyplývaly z předčasného splacení.
- 13 Následně Lexitor, jakožto postupník pohledávek, požádala SKOK, Santander Consumer Bank a mBank o vrácení části provizí zaplacených spotřebiteli, včetně úroků z prodlení.
- 14 Vzhledem k tomu, že úvěrové instituce nevyhověly těmto žádostem, podala Lexitor dne 8. ledna 2018, 29. prosince 2017 a 26. února 2018 tři žaloby k předkládajícímu soudu, kterými se domáhala, aby byla společností Santander Consumer Bank, SKOK a mBank uložena povinnost zaplatit část těchto provizí odpovídající zbývajícím době platnosti smlouvy, jakož i úroky z prodlení.
- 15 Žalované v původním řízení podaly odpor proti platebním rozkazům, které vydal předkládající soud.
- 16 Předkládající soud si klade otázku, zda v takové situaci, jako je situace dotčená ve věcech v původním řízení, se právo spotřebitele na snížení celkových nákladů úvěru v případě jeho předčasného splacení podle čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 vztahuje rovněž na náklady, které nezávisí na době trvání smlouvy. Za tímto účelem zdůrazňuje, že i když některé polské soudy odpověděly na základě zákona o spotřebitelském úvěru na tuto otázku záporně, jiné soudy naopak odpověděly kladně, přičemž vycházely z výkladu tohoto zákona s ohledem na článek 16 této směrnice.
- 17 Předkládající soud má za to, že tento článek musí být vykládán v tom smyslu, že snížení celkových nákladů úvěru zahrnuje náklady, které nezávisí na době platnosti smlouvy. Podle něj tento výklad umožňuje chránit zájmy spotřebitelů a zaručuje rovnováhu mezi smluvními stranami. Věřitel může v případě předčasného splacení úvěru znovu použít vrácenou částku k poskytnutí nového úvěru a mít tak prospěch z nové provize. Navíc opačné řešení by mohlo vést k praxi, v rámci které by věřitelé uplatňovali pouze náklady formálně nezávislé na době platnosti úvěrové smlouvy, aby zabránili tomu, že tyto náklady budou dotčené snížením celkových nákladů úvěru.
- 18 Za těchto podmínek se Sąd Rejonowy Lublin-Wschód w Lublinie z siedzibą w Świdniku (Okresní soud Lublin-východ v Lublinu, pobočka ve Świdniku, Polsko) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžnou otázku:

„Musí být čl. 16 odst. 1 ve spojení s čl. 3 písm. g) směrnice [2008/48] vykládán v tom smyslu, že spotřebitel má v případě předčasného splacení svých závazků vyplývajících z úvěrové smlouvy nárok na snížení celkových nákladů úvěru, včetně nákladů, jejichž výše není závislá na délce doby trvání uvedené úvěrové smlouvy?“
- 19 Předkládající soud rovněž požádal o projednání věci ve zrychleném řízení podle čl. 105 odst. 1 jednacího řádu Soudního dvora. Tato žádost byla zamítnuta usnesením předsedy Soudního dvora ze dne 17. září 2018, Lexitor (C-383/18, nezveřejněné, EU:C:2018:769).

K předběžné otázce

- 20 Úvodem je třeba upřesnit, že okolnost, že účastníky sporů v původních řízeních jsou jen obchodníci, není překážkou pro použití směrnice 2008/48. Jak totiž uvedl generální advokát v bodě 24 svého stanoviska, oblast působnosti této směrnice nezávisí na tom, kdo je účastníkem předmětného sporu, ale na tom, kdo je stranou úvěrové smlouvy. Přitom v projednávané věci se pohledávky, které jsou

předmětem sporů v původních řízeních, zakládají na třech smlouvách o spotřebitelském úvěru, které byly uzavřeny mezi třemi spotřebiteli a třemi žalovanými v původních řízeních, a byly žalobkyni v původním řízení postoupeny po předčasném splacení těchto úvěrů.

- 21 Podstatou otázky předkládajícího soudu je, zda musí být čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 vykládán v tom smyslu, že právo na snížení celkových nákladů úvěru v případě předčasného splacení úvěru zahrnuje rovněž náklady, které nezávisí na době platnosti smlouvy.
- 22 Článek 16 odst. 1 směrnice 2008/48 ve spojení s bodem 39 odůvodnění této směrnice stanoví právo spotřebitele předčasně splatit úvěr a mít prospěch ze snížení celkových nákladů úvěru, jež sestávají z úroku a nákladů za zbývající dobu platnosti smlouvy.
- 23 Pokud jde o pojem „celkové náklady úvěru“, čl. 3 písm. g) uvedené směrnice jej definuje jako veškeré náklady, včetně úroku, provizí, daní a veškerých dalších poplatků, které spotřebitel musí zaplatit v souvislosti s úvěrovou smlouvou a které jsou věřiteli známy, s výjimkou nákladů na notáře. Tato definice tedy neobsahuje žádné omezení týkající se doby platnosti dotčené úvěrové smlouvy.
- 24 V tomto ohledu, jak vyplývá zejména ze žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, jakož i vyjádření předložených jak žalovanými v původních řízeních tak dalšími zúčastněnými v projednávané věci, odkaz na „zbývající dobu platnosti smlouvy“ uvedený v čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 může být vykládán tak, že znamená, že náklady dotčené snížením celkových nákladů úvěru jsou omezeny na náklady, které objektivně závisí na době platnosti smlouvy, či na náklady, které jsou věřitelem prezentovány jako náklady vztahující se ke konkrétní fázi uzavření nebo provedení smlouvy, nebo tak, že uvádí, že metoda výpočtu, která musí být použita pro účely tohoto snížení, spočívá v zohlednění všech nákladů nesených spotřebitelem a poté v poměrném snížení jejich částky ve vztahu ke zbývající době platnosti smlouvy.
- 25 Srovnávací analýza různých jazykových znění čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 neumožňuje určit přesný rozsah snížení celkových nákladů úvěru, který stanoví. Na jedné straně totiž nizozemské, polské a rumunské jazykové znění tohoto ustanovení naznačuje, že snížení nákladů je spojeno ze zbývající dobou platnosti smlouvy („*een verlaging van de totale kredietkosten, bestaande uit de interesten en de kosten gedurende de resterende duur van de overeenkomst* „, „*obniżki całkowitego kosztu kredytu, na którą składają się odsetki i koszty przypadające na pozostały okres obowiązywania umowy*“ a „*o reducere a costului total al creditului, care constă în dobânda și în costurile aferente duratei restante a contractului*“). Na druhé straně se německé a anglické jazykové znění uvedeného ustanovení vyznačuje nespornou nejednoznačností a nasvědčuje tomu, že náklady spojené s tímto obdobím slouží jako údaj pro výpočet snížení („*das Recht auf Ermäßigung der Gesamtkosten des Kredits, die sich nach den Zinsen und den Kosten für die verbleibende Laufzeit des Vertrags richtet*“ a „*reduction consisting of the interest and the costs for the remaining duration of the contract*“). Italské jazykové znění téhož ustanovení, uvádí stejně jako francouzské znění, úroky a náklady dlužné („*dus*“, „*dovuti*“) za zbývající dobu platnosti smlouvy. Konečně španělské jazykové znění čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 vyžaduje snížení, které zahrnuje náklady, které odpovídají zbývající době platnosti smlouvy („*una reducción del coste total del crédito, que comprende los intereses y costes correspondientes a la duración del contrato que quede por transcurrir*“).
- 26 Nicméně podle ustálené judikatury Soudního dvora je třeba toto ustanovení vykládat v závislosti nejen na jeho znění, ale i jeho kontextu a cílech sledovaných právní úpravou, jejíž je součástí (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 10. července 2019, Bundesverband der Verbraucherzentralen und Verbraucherverbände, C-649/17, EU:C:2019:576, bod 37).
- 27 Pokud jde o kontext, je třeba připomenout, že článek 8 směrnice 87/102, která byla zrušena a nahrazena směrnicí 2008/48 stanovil, že spotřebitel „má v souladu s předpisy stanovenými členskými státy právo na spravedlivé snížení celkových nákladů úvěru“.

- 28 Je tak třeba konstatovat, že čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 konkretizoval právo spotřebitele na snížení nákladů úvěru v případě předčasného splacení, přičemž nahradil obecný pojem „spravedlivé snížení“ konkrétnější pojmem „snížení celkových nákladů úvěru“ a připojil, že toto snížení se týká „úroků a nákladů“.
- 29 Pokud jde o cíl směrnice 2008/48, z ustálené judikatury Soudního dvora vyplývá, že jejím cílem je zajistit vysokou úroveň ochrany spotřebitele (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 6. června 2019, Schyns, C-58/18, EU:C:2019:467, bod 28 a citovaná judikatura). Tento systém ochrany se zakládá na myšlence, že se spotřebitel nachází v nerovném postavení vůči prodávajícímu nebo poskytovateli jak z hlediska vyjednávací síly, tak úrovně informovanosti (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. dubna 2016, Radlinger a Radlingerová, C-377/14, EU:C:2016:283, bod 63).
- 30 K tomu, aby se zajistila tato ochrana, čl. 22 odst. 3 směrnice 2008/48 ukládá členským státům dbát na to, aby předpisy, které přijmou k provedení této směrnice, nemohly být obcházeny v důsledku formulace smluv.
- 31 Účinnost práva spotřebitele na snížení celkových nákladů úvěru by však byla oslabena, kdyby se snížení úvěru mohlo omezit jen na náklady prezentované věřitelem jako závislé na době platnosti smlouvy, protože, jak uvedl generální advokát v bodě 54 svého stanoviska, náklady a rozdělení nákladů si banka určuje jednostranně a fakturace nákladů může zahrnovat určitou ziskovou marži.
- 32 Dále, jak zdůrazňuje předkládající soud, omezit možnost snížení celkových nákladů úvěru pouze na náklady výslovně související s dobou platnosti smlouvy by vedlo k riziku, že spotřebiteli by se v okamžiku uzavření úvěrové smlouvy uložily vyšší neopakující se platby, jelikož by se věřitel mohl pokusit snížit na minimum náklady, které závisí na době platnosti smlouvy.
- 33 Kromě toho, jak zdůraznil generální advokát v bodech 53 a 55 svého stanoviska, rozhodovací prostor, kterým disponují úvěrové instituce při fakturaci a jejich vnitřní organizace v praxi velmi stěžují spotřebiteli nebo soudu určení nákladů objektivně souvisejících s dobou platnosti smlouvy.
- 34 Je třeba doplnit, že skutečnost, že se do snížení celkových nákladů úvěru zahrnou náklady, které nezávisí na době platnosti smlouvy, nemůže nepřiměřeně znevýhodnit věřitele. Je totiž třeba připomenout, že zájmy věřitele jsou zohledněny jednak prostřednictvím čl. 16 odst. 2 směrnice 2008/48, který přiznává věřiteli právo na odškodnění za případné náklady přímo spojené s předčasným splacením úvěru, a jednak prostřednictvím čl. 16 odst. 4 této směrnice, který poskytuje členským státům dodatečnou možnost dbát na to, aby bylo toto odškodnění přizpůsobené podmínkám úvěru a trhu s cílem ochrany zájmů věřitele.
- 35 Konečně je třeba uvést, že v případě předčasného splacení úvěru věřitel předčasně získá zpět půjčenou částku, a tato částka bude tedy dostupná pro případné uzavření nové úvěrové smlouvy.
- 36 S ohledem na všechny výše uvedené úvahy je třeba odpovědět na předběžnou otázku, že čl. 16 odst. 1 směrnice 2008/48 musí být vykládán v tom smyslu, že právo spotřebitele na snížení celkových nákladů úvěru v případě předčasného splacení úvěru zahrnuje všechny náklady, které nese spotřebitel.

K nákladům řízení

- 37 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (první senát) rozhodl takto:

Článek 16 odst. 1 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS musí být vykládán v tom smyslu, že právo spotřebitele na snížení celkových nákladů úvěru v případě předčasného splacení úvěru zahrnuje všechny náklady, které nese spotřebitel.

Podpisy.